

ТРИВО ИНЂИЋ (1938–2020)

КУЛТУРНА ПОЛИТИКА НА ДЕЛУ

Постоје људи чије дело које није реализовано у уобичајеним културолошким формама, већ је њихово присуство пре свега катализаторско за развојне, шире друштвене процесе. Тако видим резултате деловања и рада Триве Инђића, у широј културној јавности, у оквиру часописа *Видици*, *Гледишта*, *Наших тема* („Часопис као потреба културе”, 1963), у оквиру школа РУ „Ђуро Салај”, на Филозофском факултету, у Заводу за проучавање културног развитка и посебно у часопису *Култура*, као и на каснијим функцијама у Савезном министарству за просвету и културу (1992–1994), Влади Србије, те амбасади Србије и Црне Горе у Шпанији (2001–2004).

Упознала сам га у Заводу за проучавање културног развитка, где је његова канцеларија била својеврсни документациони центар – поред зидова и испод стола стоје исечци из новина па и цели листови, часописи најразличитије тематике, закони и документација неопходна за истраживања којима се тренутно бавио. Но, никада се није десило да нема времена, да неће прекинути свој рад, да не би разговарао са неким млађим истраживачем, дао савет, упутио на неки нови корак. Читао је наше радове и текстове, бринуо се да ли ће бити објављени, а мене је „и за руку водио” од Филозофског у Београду до Вјекослава Микецина у Загребу, не би ли ми помогао да нађем најбољег могућег ментора за свој докторат. (Био је ужасно разочаран што тада, осамдесетих, филозофски факултети ни у Београду ни у Загребу нису имали развијену социологију културе, и што сам на крају докторирала на Филолошком факултету).

Истовремено, поштовао је своје претходнике и учитеље, посебно Стевана Мајсторовића, те цео круг Праксис филозофа који су свакако обележили филозофску и социолошку мисао Југославије и Србије шездесетих и седамдесетих година.

Био је поносан на то што се у Југославији, упркос (повременим) репресијама и „корацима назад”, могло мислити, писати и објављивати, те је Завод врло брзо ушао у европске мреже истраживачких установа у домену културе. Тешко је доживео чињеницу да је управо он био на састанку CIRCLE мреже у тренутку када је проглашен ембарго, и када му колеге, „поштујући” ембарго Уједињених нација, нису дале право равноправног учешћа (*CIRCLE* је ипак била мрежа државних истраживачких установа, од којих су највећи број тада чинили департмани различитих министарства културе, па су њихови запослени своје „обавезе” схватили буквално).

Триво Инђић (1938–2020) био је правник по струци, а социолог културе по вокацији, но сасвим неоправдано, занемарен је као један од оснивача културне политике и као академске и као практичне дисциплине... Управо је његов рад означио почетке теорије културне политике у Србији и данас би био сигурно последњи тренутак да се направи „критичко издање” те мале брошуре „Култура и културна политика” заједно са тзв. „читанком” истог имена (шапирографисана скрипта) у којој су објављени први преводи текстова о културној политици уз радове домаћих аутора, које је он изабрао и приредио заједно са Стеваном Мајсторовићем (1966). Све то рађено је за Дописну политичку школу Радничког универзитета „Ђуро Салај”, који је потом објавио и целу едицију малих књижица о културној политици, занемарених и несталих у академском памћењу ове средине. Ипак, не треба заборавити да су у тој едицији први пут у свету систематски објављивана дела из области културне политике. Са Слободаном Новаковићем он пише још једну такву књигу, под називом ”Омладина и културна политика” (а тек данас су млади један од приоритета ЕУ и УНЕСКО-вих акција у домену културе).

Рад на овим књигама и скриптама био је одлична припрема да му створи визију и амбицију, да утврди неопходности стварања новог часописа – тако да је био посебно поносан на чињеницу да је часопис *Култура*, кога покрене 1968. године заједно са Стеваном Мајсторовићем, први у свету изнео у поднаслову намеру да објављује текстове из културне политике (*часопис за теорију и социологију културе и културну политику*). Тај његов допринос развоју културне политике као академске дисциплине тек треба да буде истражен и посебно вреднован.

Саме књиге и текстови Триве Инђића покривају широки спектар тема – и показују до које мере су његова интересовања била широка и дисперзивна – од сталног фокуса на културни развој и културну политику, преко филозофско-

политичких рефлексива о етици и слободи, до љубави за Шпанију и Латинску Америку (фасцинирале су га слободарске тенденције и борба за социјалну правду од Шпанског грађанског рата преко разноврсних друштвених покрета у Чилеу, Бразилу, теологије ослобођења, индихенистичких покрета који су указивали на колонијални етноцид, итд.) те до последњих истраживачких пројеката везаних за међуоднос технологије и културе.

Скренућу пажњу на његову књигу *Тржиште дела ликовних уметности* (1986) јер она је прва која је код нас јасно показала колико је важно да се унутар једног уметничког поља успостави целовити систем, заснован на тржишту које ће валоризовати уметнички рад и помоћи визуелним уметницима да не буду на ивици егзистенције. Ова књига је тако пледоаје за једну сасвим нову културну политику, политику бриге о целовитом уметничком пољу са становишта његове, данашњим речником исказано, резилијентности и одрживости.

У времену деведесетих, Триво Инђић и као помоћник Савезног Министра за образовање, културу и спорт наставља да истражује важна питања културног живота, чије резултате објављује коју годину касније, заступа „ново просветитељство” (1998), бави се естетским образовањем и уметничким васпитањем (1997), али чак и једну такву тему ставља у оквире „пута ка политичкој слободи”. Анализира концепт и појмовник Европског културног идентитета (1996), а у пољу деловања цивилног друштва бави се темама одговорности интелектуалца („Интелектуалац данас”, 1994); или науком о друштву као етиком одговорности (1994), југословенском социологијом између аполигије и јереси: о одговорности науке о друштву (1994), те темом интеркултуралности (*Интеркултурализам, нација и религија*, излагање на скупу који је у Институту за филозофију и друштвену теорију организовао 1995. Божидар Јакшић) и умрежавања („Сви ћемо бити умрежени: култура будућности”, 2001).

Својим филозофско-политичким есејима отварао је теме односа власти и побуне (2001), проблема националног конституисања тзв. „закасних нација” (2001), те залазио и у питања теорије књижевности, филозофије и етике, са изузетно занимљивим текстовима и анализама дела Сретена Марића (2007), Душана Матића (1999) и Иве Андрића (*Јеврејски портрети*, 2006). Ту припада и текст који Триво Инђић пише у складу са својим осећањем одговорности да запише оно што би се иначе заборавило „Култура отпора или дијалог из 1973. о односу између филозофије, историје и књижевности” (1997). Он има и више чланака који се експлицитно баве културом сећања, попут оних о нацизму:

„Опомене на времена зла” (2010), и „Ефраим Зуроф, ловац на нацисте”. Ипак, његов аналитички текст о „сусрету” Љубомира Тадића са Розом Луксембург (2011), представља омаж како Љубомиру Тадићу тако и идеји демократског социјализма од кога је савремена теоријска мисао у великој мери одустала.

Посебна група текстова се бави и сукобима у бившој Југославији, ратовима деведесетих, испитујући религијски чинилац у балканским сукобима (1999); те размишљајући о глобалним последицама агресије НАТО пакта на Југославију (1999). Ти његови текстови објављивани су и у свету, пре свега у Шпанији, на шпанском језику – *Nacionalismos en Yugoslavia : antecedentes y problemas* (1993).

Не би се очекивало од правника, социолога и филозофа културе да ће се са таквим интересовањем окренути истраживању дигиталног света и то већ у позно доба свог живота. Тада настаје његово капитално дело *Технологија и културни идентитет* (2009) – а тој књизи претходи и неколико текстова везаних за интеракцију технологије и културе на југословенском простору (1997)

Наравно, Триво Инђић није могао знати да ће га његово интересовање и његова посвећеност за све што се дешава у хиспанистичком свету, од књиге *Савремена Шпанија* (1982) преко бављења социологијом маса Ортеге и Гасета (1985), до „народних ветрова” шпанског грађанског рата (1986; 1987), одвести и до амбасадора у Мадриду (2001–2004), одакле ће, у беспарици наших иностраних послова, покушавати да развије и различите модалитете културне дипломатије, оне које ће бити подједнако значајне и за Србију и Црну Гору, попут превода *Горског вијенца* на шпански језик.

Тако се наша сарадња наставила на један другачији начин након његовог повратка из дипломатије. То је време када на Универзитету уметности почињемо да се бавимо културном дипломатијом. Желели смо да студенти и професионалци у култури, полазници курсева, чују од наших најбољих амбасадора какве су могућности и какви су домети српске културне дипломатије. Колико је било тешко пре свега успоставити дипломатске односе после година прекида, како је томе доприносила култура, има ли посебних фондова, или и амбасадори морају да се баве фандрејзингом. Студенти су волели конкретне приче из живота амбасада које су им редовно преносили тада већ бивши амбасадори Триво Инђић и Вида Огњеновић.

Триво је и на Факултету драмских уметности једне школске године држао предавања везано за легислативни оквир

уметничких делатности и посебно за ауторска права – али нажалост никада се није у правом смислу те речи вратио у наставу, посебно не на Филозофски факултет одакле је са групом наставника избачен 1975. године. То јесте једна од највећих неправди тадашњег социјалистичког друштва које се у првој половини седамдесетих обрачунавало са слободумним мислиоцима и уметницима Србије управо их удаљавајући од катедара. Неке од тих неправди су исправљене, па су и Живојин Павловић и Александар Петровић поново заузели, ако не баш исте катедре на Факулету драмских уметности, ипак професорска места. Многи, међу којима и Триво Инђић, на Филозофском факултету такву прилику нису добили.

Када је Триво писао *In memoriam* за Гају Петровића, насловио га је речима *Мудрост побуне*, а онај за Љубу Тадића: *Мисао Љубомира Тадића о слободи и добру народа*. Тешко је наћи јасан и језгровит наслов сећања на Триву, јер је његова комплексна личност имала различита интересовања и сфере деловања: тако ћу и памтити Триву, и као хиспанисту али и теоретичара културне политике; борца за слободе и права грађана, али и заговорника борбе за националну културу и националне културне интересе; памтићу га и као онога који даје подршку и хвалу, али и оног који неком успутном, мало ироничном или циничном опаском може да заустави и дестабилизује; но, управо му је то и био циљ – да не донесемо неку одлуку пребрзо, али не да даје директан савет или намеће свој став, већ да подстакне да се замислимо, и да сами дођемо до можда другачијег решења. Ипак, број приказа књига које је написао показује до које мере је желео да помогне колегама да им се глас даље чује, да оно што су написали стигне до највећег броја потенцијалних читалаца.

Стога ћу завршити овај текст темељним цитатом који указује на највећи допринос Триве Инђића српској култури а који се односи на дефинисање сврхе часописа *Култура, часописа за теорију и социологију културе и културну политику* кога је он утемељио казавши:

„Његова је намера да омогући и подстиче интегрално тумачење савременог културног феномена, схватајући га пре свега као вредносну категорију, у којој се поред до сада усвојених знања и праваца културног, посебно уметничког стваралаштва, сустичу не само морална свест и хуманистички проблеми, него и идеолошке и политичке претпоставке нашег времена. (...) Континуитет аутентичних културних потреба и циљева (...), може бити један од критерија помоћу кога би се вредновале мере практичне културне политике, њен отпор дехуманизацији која настаје превлашћу

инструменталних вредности, осиромашењем људских креативних могућности, потчињавањем културе политичком и другом прагматизму који прати и овакву цивилизацију.”

И након више од 50 година, ове речи и данас су валидне и важне, и могу бити темељ опстанка и развоја часописа и у XXI веку. Стога мисао и дело Триве Инђића настављају да делују и даље, с једне стране као катализатори процеса преиспитивања вредности, значаја и смисла мера практичне културне политике у савременом свету, а с друге, осветљавајући значај часописа, научне и културне периодике, за шири културни и друштвени дијалог.

Милена Драгићевић Шешић